

Strengthening the positive attitude and hope of Farhangian teacher-students toward entrepreneurship: the role of educational mentorship

Zeinab Jahanbakhsh ¹ , and Zahra Jahanbakhsh ^{2*}

1. Master of Biotechnology, Tehran Medical Branch of Islamic Azad University (Advanced Sciences and Technology), Tehran, Iran. E-mail: z.jahanbakhsh.7291@gmail.com
2. Corresponding author, Assistant professor, Department of Assessment and Measurement, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: z.jahanbakhsh@atu.ac.ir

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Received: 2025/03/17
Reviewed: 2025/05/07
Accepted: 2025/05/09
Published Online:
2025/05/15
Pages: 175-186

Keywords:

Hope
positive attitude
education
Entrepreneurship
Mentorship
teacher-students

Background and Objectives: In recent years, entrepreneurship has gained increasing attention as an effective strategy for improving employment and reducing unemployment across various societies. In Iran, numerous entrepreneurial education events have been organized with the aim of fostering hope for future careers and cultivating positive attitudes among students toward establishing businesses in their specialized fields. These initiatives typically include training courses, workshops, entrepreneurial camps, startup events, and consulting programs, primarily focused on enhancing entrepreneurial skills, personal empowerment, and motivating students to enter the business world. However, most of these programs have been specifically implemented in technical and engineering fields, with less attention paid to the needs and capabilities of humanities students. This is particularly significant as training creative and entrepreneurial teacher-students in humanities can play a key role in promoting an entrepreneurial culture and improving employment quality in the country's educational landscape. The existing gap in training and guiding teacher-students to promote entrepreneurship in humanities underscores the necessity for research in this area. This article aims to investigate the impact of entrepreneurship education on enhancing hope and improving career attitudes among teacher-students at Farhangian University.

Methods: To achieve this objective, a quasi-experimental design with pre-test and post-test control groups was employed. The statistical population consisted of humanities teacher-students from Farhangian University who were studying as guest students at Allameh Tabataba'i University but were unemployed. Using convenience sampling, 30 teacher-students were selected and randomly assigned to either an intervention group (20 participants) or a control group (10 participants). The intervention group participated in an entrepreneurship training program covering topics such as business skills, creativity, entrepreneurial thinking, and career guidance. Both groups completed standardized hope and positive attitude questionnaires before and after the intervention. Data were analyzed using analysis of covariance. **Findings:** The results indicated that participation in the entrepreneurship training program increased occupational hope and improved positive attitudes toward future careers in the intervention group. In other words, compared to the control group, teacher-students who participated in the program demonstrated more positive attitudes and greater hope regarding their career prospects and the practical implementation of their ideas through business creation. **Conclusion:** Based on these findings, it is recommended that policymakers in the science and technology sector support entrepreneurship education programs in humanities to enhance entrepreneurial capabilities among teacher-students. Supporting the development of entrepreneurial skills can play a significant role in increasing the employability of humanities graduates.

Cite this Article: Jahanbakhsh, Z., & Jahanbakhsh, Z. (2025). Strengthening the positive attitude and hope of Farhangian teacher-students toward entrepreneurship: the role of educational mentorship. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 11(19), 175 -186. <https://doi.org/10.48310/itt.2025.19465.1116>

© the authors

Publisher: Farhangian University

تقویت نگرش مثبت و امید شغلی دانشجومعلمین دانشگاه فرهنگیان برای

کارآفرینی: نقش مربی‌گری آموزشی

زینب جهانبخش^۱، و زهرا جهانبخش^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد بیوتکنولوژی، دانشگاه علوم پزشکی آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران. رایانامه: z.jahanbakhsh.7291@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه سنجش و اندازه‌گیری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: z.jahanbakhsh@atu.ac.ir

چکیده

پیشینه و اهداف: در سال‌های اخیر، توجه به کارآفرینی به‌عنوان یک راهکار مؤثر برای بهبود اشتغال و کاهش بیکاری در جوامع مختلف افزایش یافته است. در کشور ما نیز، انواع رویدادهای آموزشی کارآفرینی با هدف تقویت امید به آینده شغلی و ایجاد نگرش مثبت در دانشجویان نسبت به راهاندازی کسب‌وکارهای مرتبط با حوزه تخصصی خود در حال برگزاری است. این آموزش‌ها معمولاً شامل دوره‌های آموزشی، کارگاه‌ها، اردوهای کارآفرینی، رویدادهای استارت‌آپی و برنامه‌های مشاوره‌ای است که عمدتاً بر تقویت مهارت‌های کارآفرینی، توانمندسازی فردی و افزایش انگیزه دانشجویان برای ورود به عرصه کسب‌وکار متمرکز هستند. با این حال، اغلب این آموزش‌ها به صورت تخصصی در حوزه علوم فنی و مهندسی برگزار می‌شود و کمتر به نیازها و قابلیت‌های دانشجویان رشته‌های علوم انسانی توجه می‌شود. این در حالی است که تربیت دانشجومعلمین خلاق و کارآفرین در حوزه علوم انسانی می‌تواند نقشی کلیدی در ترویج فرهنگ کارآفرینی و بهبود کیفیت اشتغال این افراد در فضای آموزشی کشور داشته باشد. خلأ موجود در آموزش و هدایت دانشجومعلمین برای ترویج کارآفرینی در حوزه علوم انسانی، ضرورت پژوهش در این زمینه را آشکار می‌سازد. این مقاله با هدف بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی بر ارتقای سطح امید و بهبود نگرش شغلی دانشجومعلمین دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. **روش‌ها:** به‌منظور دستیابی به این هدف، از روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجومعلمین رشته‌های علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان بود که به صورت مهمان در دانشگاه علامه طباطبائی مشغول به تحصیل بودند؛ اما شغل مشخصی نداشتند. نمونه‌گیری به روش در دسترس انجام شد و تعداد ۳۰ نفر از دانشجومعلمین انتخاب شدند. این افراد به صورت تصادفی در دو گروه مداخله (۲۰ نفر) و کنترل (۱۰ نفر) قرار گرفتند. گروه مداخله در یک دوره آموزشی کارآفرینی شرکت کردند که شامل مباحثی نظیر مهارت‌های کسب‌وکار، خلاقیت، تفکر کارآفرینانه و هدایت حرفه‌ای بود. هر دو گروه قبل و بعد از مداخله، پرسش‌نامه‌های استاندارد امید و نگرش مثبت را تکمیل کردند. داده‌ها با استفاده از تحلیل کوواریانس موردبررسی قرار گرفت. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان داد که شرکت در دوره آموزشی کارآفرینی امید شغلی را افزایش و نگرش مثبت نسبت به آینده شغلی را در گروه مداخله بهبود می‌دهد. به عبارت دیگر، دانشجومعلمانی که در این دوره شرکت کردند، در مقایسه با گروه کنترل، نگرش مثبت‌تر و امید بیشتری به آینده شغلی و کاربردی‌سازی ایده‌های خود از طریق راهاندازی کسب‌وکار داشتند. **نتیجه‌گیری:** بر اساس یافته‌های این پژوهش، به سیاست‌گذاران حوزه علم و فناوری پیشنهاد می‌شود که با حمایت از برنامه‌های آموزشی کارآفرینی در حوزه علوم انسانی، زمینه ارتقای قابلیت‌های کارآفرینانه در میان دانشجومعلمین را فراهم آورند. حمایت از توسعه مهارت‌های کارآفرینی می‌تواند نقش مهمی در افزایش اشتغال‌پذیری فارغ‌التحصیلان علوم انسانی ایفا کند.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۹

تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۲/۲۵

شماره صفحات: ۱۷۵-۱۸۶

واژه‌های کلیدی:

امید
نگرش مثبت
آموزش
کارآفرینی
مربی‌گری
دانشجومعلمین

۱. **سنداد به این مقاله:** جهانبخش، زینب، و جهانبخش، زهرا. (۱۴۰۴). تقویت نگرش مثبت و امید شغلی دانشجومعلمین دانشگاه

فرهنگیان برای کارآفرینی: نقش مربی‌گری آموزشی. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۱۱(۱۹)، ۱۷۵-۱۸۶.

<https://doi.org/10.48310/itt.2025.19465.1116>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

در عصر حاضر، کارآفرینی به عنوان موتور محرکه توسعه اقتصادی و اجتماعی شناخته می شود و آموزش کارآفرینی به یکی از ارکان اساسی نظام های آموزشی تبدیل شده است. (Nabi et al., 2017) با این حال، علی رغم تأکید روزافزون بر اهمیت آموزش کارآفرینی، مطالعات نشان می دهند که این آموزش ها در رشته های علوم انسانی کمتر مورد توجه قرار گرفته اند. (Lackéus et al., 2020) این در حالی است که دانشجویان علوم انسانی با چالش های منحصر به فردی در مسیر کارآفرینی روبرو هستند که نیازمند طراحی برنامه های آموزشی تخصصی است (Qwabe et al., 2025). روحیه کارآفرینی به صورت مثبت و معنادار سلامت سازمانی مدارس را پیش بینی می کند (حجازی و همکاران، ۱۴۰۱). بسیاری از دانشجویان، به ویژه دانشجویان معلمان در حوزه علوم انسانی پس از دوران تحصیل دانشگاهی و در گذار از آموزش به اشتغال، با چالش هایی نظیر بالاترین شغلی، نبود فرصت های شغلی متناسب با رشته تحصیلی، و ضعف در مهارت های کارآفرینی مواجه هستند. در چنین فضایی، آموزش و توسعه نگرش ها، مهارت ها و شایستگی های مرتبط با اشتغال پذیری، از جمله امید شغلی، نگرش مثبت و در نهایت مهارت های تصمیم گیری شغلی، به یکی از مهم ترین رسالت های آموزش عالی تبدیل شده است (Kraft, et al., 2018). نتایج پژوهش ها حاکی از این است که عوامل مؤثر بر توسعه فرهنگ کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان کارگروهی، توسعه هویت آموزش، توسعه هنجارها، توسعه قوانین حمایت گرایانه، حمایت بیرونی است (بخشی جهرمی و همکاران، ۱۴۰۲). یکی از رویکردهای نوین و مؤثر در زمینه کارآفرینی، «مربی گری آموزشی» است که با تمرکز بر رشد فردی، هدف گذاری شغلی، و افزایش خودکارآمدی، می تواند نقش مهمی در توانمندسازی دانشجویان ایفا کند (Aguilar, 2013).

محیط یادگیری اثربخش، طراحی و آماده سازی برای تدریس و آموزش از عوامل تأثیرگذار بر نگرش مثبت در معلمان است (ایران منش و همکاران، ۱۳۹۹). مربی گری آموزشی نوعی از این محیط ها است که فراتر از نقش سنتی آموزش عمل می کند. این فرآیند رویکردی تعاملی و یادگیرنده محور است و به عنوان نوعی رابطه حمایتی، به فرد کمک می کند تا با شناخت استعدادها و علایق خود، اهداف حرفه ای واقع گرایانه ای تعریف کرده و مسیر رسیدن به آنها را طراحی کند (Kraft, et al., 2018). مربی گری می تواند با فراهم آوردن بازخورد مستمر، پرسشگری هدفمند قابلیت های درونی فرد را توسعه دهد و انگیزه های درونی فرد را برای پیشرفت شغلی فعال کند. مطالعات نشان داده اند که مربی گری به ویژه زمانی که با آموزش مهارت های کارآفرینی و تصمیم گیری شغلی ترکیب شود، می تواند در افزایش انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی و امید به آینده نقش ایفا کند (Listyaningsih et al., 2023). علاوه بر این، پژوهش ها نشان داده اند که آموزش های مهارت آفرین به شکل معناداری بر نگرش فرد نسبت به آینده شغلی و کارآفرینی اثرگذار هستند (Snyder & Lopez, 2002; Dubey, 2024).

امید، به عنوان یکی از مؤلفه های روان شناختی کلیدی نقش محوری در جهت دهی فرد به سمت موفقیت های تحصیلی و شغلی دارد. نظریه امید اسنایدر (Snyder & Lopez, 2002) بیان می کند که امید از دو مؤلفه اصلی تشکیل شده است: «عاملیت» (توانایی فرد برای حرکت به سوی هدف و حفظ انگیزه) و «تفکر راهبردی» (توانایی طراحی مسیرهای متعدد برای رسیدن به هدف). در فضای آموزش عالی، برنامه های آموزشی کارآمد می توانند با پرورش این مؤلفه ها، دانشجویان را در جهت توسعه امید شغلی و شکل گیری اهداف مشخص یاری رسانند (Lent & Brown, 2013).

پیشینه پژوهش

در سال های اخیر، بسیاری از کشورها برنامه های «آموزش کارآفرینی» را با ادغام مربی گری در آموزش های دانشگاهی توسعه داده اند. در جوامع مختلف به طور معمول آموزش کارآفرینی به دو شیوه انجام می شود. اول، آموزش درباره ایجاد کسب و کارهای جدید بر روی نظریه های مرتبط با خلق، اجرا و مدیریت یک سازمان تمرکز می کند که به روش های آموزشی سنتی مرتبط است. نظریه های کارآفرینی به عنوان ابزاری برای انتقال دانش و مهارت های کسب و کار به

یادگیرندگان و کمک به آن‌ها برای افزایش آگاهی درباره بازدهی روش‌های کارآفرینانه سازمان‌دهی می‌شوند (Hoang et al., 2020). در این نوع از آموزش کلاسیک در نهایت یادگیرنده با صدور مدارک دانشگاهی در انتهای دوره، فارغ‌التحصیل می‌گردد. دوم، آموزش برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید جنبه عملی به خود می‌گیرد و به‌صورت آموزش‌های همراه با مربی‌گری با هدف تقویت روحیه کارآفرینانه و امید در علاقه‌مندان و یا صاحبان ایده، آنان را به راه‌اندازی کسب‌وکار جدید رهنمون می‌سازد. چنین روش‌های آموزشی مبتنی بر فعالیت هستند که یادگیرندگان را تشویق می‌کنند تا نگرش مثبتی نسبت به کارآفرینی داشته باشند (Duong, 2022; Nowinski et al., 2020). برای نمونه، مطالعات انجام شده در بریتانیا و سنگاپور نشان داده است که گنجاندن مؤلفه‌های راهبری فردی در آموزش‌های کارآفرینی، اثربخشی این برنامه‌ها را در ایجاد امید و نگرش مثبت نسبت به آینده شغلی به شکل معناداری افزایش می‌دهد (Mosey et al., 2017; Gibb, 2011).

در کشور ما اگرچه در دهه گذشته برنامه‌های آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها گسترش یافته، اما تمرکز عمده آن‌ها بر دانشجویان فنی و مهندسی بوده است (وزارت علوم، ۱۴۰۲). در آموزش عالی ایران تاکنون دو طرح آموزش برای کارآفرینی به طور رسمی اجرا شده است: اول آموزش کارآفرینی به‌عنوان دروس اختیاری و طرح دوم برنامه کاراد است که بر اساس برنامه چهارم توسعه دانشگاه‌ها را به ایجاد ساختارهای لازم برای تسهیل کارآفرینی در دانشجویان ترغیب کند (سراجی، ۱۳۹۷). یکی از مراکز تازه‌تأسیس در این زمینه، مرکز کارآفرینی دانشگاه علامه طباطبائی در راستای مأموریت‌های واگذار شده از سوی مدیران عالی دانشگاه به‌منظور ترغیب دانشجویان و اساتید به راه‌اندازی کسب‌وکار در حوزه علوم انسانی تشکیل شده است و فعالیت‌هایی از قبیل آموزش، مشاوره و رویدادهای آموزشی را با هدف فرهنگ‌سازی و آشنایی دانشجویان با الفبای کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار و همچنین ایجاد ارتباط متقابل بین دانشگاه، صنعت و جامعه در حوزه علوم انسانی و اجتماعی انجام می‌دهد.

حوزه علوم انسانی، با وجود برخورداری از ظرفیت‌های گسترده برای تولید محتوا، مشاوره، خدمات آموزشی، فرهنگی و اجتماعی، کمتر مورد توجه سیاست‌های حمایتی و برنامه‌های مهارتی قرار گرفته است. دانشجویان این حوزه در مواجهه با آینده شغلی، نه‌تنها به مهارت‌های کاربردی، بلکه به امید، انگیزش و راهنمایی نیاز دارند که می‌توان از طریق آموزش‌های هدف‌مند و مربی‌گری تخصصی آن‌ها را ارتقا بخشید (Zulfiqar et al., 2023). مربی‌گری آموزشی به‌عنوان یک راهبرد نوین و یادگیرنده‌محور (Maxwell et al., 2022) می‌تواند با ترکیب آموزش کارآفرینی و مشاوره شغلی، به پرورش هویت حرفه‌ای و تقویت خودکارآمدی دانشجومعلم‌ان کمک کند. از این‌رو، بازنگری در سیاست‌های آموزشی دانشگاه‌ها برای تلفیق مربی‌گری و یادگیری فعال با هدف‌گذاری شغلی، می‌تواند نقش مؤثری در جهت‌دهی دانشجویان به سمت مسیرهای شغلی واقع‌بینانه و مبتنی بر علاقه و توانمندی‌های شخصی آنان داشته باشد. به طور خاص ضرورت دارد دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان با توجه به نقش خطیرشان در عرصه آموزش، از توانمندی لازم برای به‌کارگیری مهارت‌های کارآفرینی در آموزش برخوردار باشند؛ به نظر می‌رسد این موضوع به نوبه خود متضمن نگرش مثبت آنها نسبت به آینده شغلی ایشان و امید نسبت به اثرگذاری در عرصه آموزش باشد.

براین‌اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش کارآفرینی مبتنی بر مربی‌گری آموزشی بر افزایش سطح امید و بهبود نگرش شغلی دانشجومعلم‌ان حوزه علوم انسانی طراحی شد. این مطالعه قصد داشت نشان دهد که چگونه یک مداخله آموزشی ساختاریافته می‌تواند دانشجومعلم‌ان را از موقعیت انفعالی و بلا تکلیفی شغلی خارج کند و آنها را در مسیر شناخت توانمندی‌ها، طراحی مسیر حرفه‌ای و باور به امکان ایجاد کسب‌وکار شخصی در حوزه تخصصی‌شان یاری رساند.

روش

این پژوهش از نوع کاربردی و با روش نیمه‌آزمایشی انجام شد. فرایند اجرای طرح، به شیوه پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل نابرابر بود که در آن یک گروه مداخله آموزش کارآفرینی را دریافت کردند و گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکردند. هر دو گروه قبل و بعد از اجرای آموزش و مربی‌گری، مورد اندازه‌گیری قرار گرفتند.

جامعه آماری این مطالعه شامل همه دانشجویان رشته‌های حوزه علوم انسانی (علوم تربیتی، آموزش ابتدایی، آموزش ریاضی (گرایش دبیری)، آموزش علوم اجتماعی، آموزش زبان و ادبیات فارسی، آموزش الهیات، آموزش جغرافیا، آموزش تاریخ) در دانشگاه فرهنگیان بود. نمونه‌ای به صورت در دسترس از میان افرادی انتخاب شد که در سال ۱۴۰۳ در دانشگاه علامه طباطبائی به شیوه مهمان در حال تحصیل بودند، ولی دارای شغل نبودند. تعداد ۲۰ نفر از شرکت‌کنندگان در پژوهش به صورت تصادفی در گروه مداخله و ۱۰ نفر در گروه کنترل انتساب یافتند. افراد در هر دو گروه قبل و بعد از مداخله، پرسش‌نامه را به صورت آگاهانه تکمیل کردند و اصول محرمانگی اطلاعات در تمامی مراحل پژوهش اجرا گردید. کل فرایند آموزش به صورت حضوری و در محل دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی انجام گردید. مدت آموزش و مربیگری برای کارآفرینی ۷ روز به طول انجامید. آموزش شرکت‌کنندگان در قالب ۹ جلسه مطابق با جدول ۱ بود. معیارهای ورود به پژوهش نداشتن تجربه شرکت در دوره آموزشی کارآفرینی و نمرات پایین‌تر از ۱۷ در پرسش‌نامه نگرش مثبت و ۲۵ در پرسش‌نامه امید به آینده در پیش‌آزمون بود. معیار خروج از پژوهش غیبت بیش از یک جلسه در کل دوره بود. از جلسه دوم افراد گروه مداخله به صورت گروه‌های ۴ نفری تقسیم شدند و تمامی مراحل را تا آخر به صورت تیمی هدایت کردند. قابل ذکر است که در تمام مراحل افراد متخصص در حوزه کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکار به عنوان مربی (منتور)، گروه‌ها را در اجرای آموزش‌ها همراهی می‌کردند. در نهایت در روز آخر، ایده‌های تیم‌ها که در طول آموزش ارتقا یافته بودند به مرحله داوری رسیدند و مورد ارزیابی داوران واقع شدند. در نهایت ایده‌ها رتبه‌بندی شدند.

جدول ۱. جلسات آموزش و مربی‌گری (منتورشیپ)

ردیف	عنوان جلسه	محتوای دوره	تعداد ساعت	نحوه اجرا
۱	نحوه ایده‌پردازی و تفکر طراحی	معرفی تفکر طراحی و مراحل آن کارگاه عملی: حل مسئله در حوزه چالش‌های علوم تربیتی	۲	نظری/ عملی
۲	اعلام ایده‌های منتخب و تیم‌سازی	انتخاب ایده‌های برتر بر اساس معیارهای عملی بودن و نوآوری تشکیل تیم‌های ۳-۵ نفره بر اساس مهارت‌های مکمل	۲	عملی
۳	طراحی مدل کسب‌وکار	آموزش اجزای BMC مشتری، ارزش پیشنهادی، کانال‌ها منطبق با نیازهای مؤسسات آموزشی پر کردن بوم مدل کسب‌وکار برای ایده‌های تیم‌ها	۲	نظری/ عملی
۴	نحوه ارائه به سرمایه‌گذار	اصول ارائه مؤثر (زمان‌بندی، زبان بدن، تمرکز بر ارزش‌گذاری) شبیه‌سازی جلسات تأمین مالی	۲	نظری/ عملی
۵	مدل درآمدی و طراحی محصول اولیه (MVP)	معرفی حداقل محصول پذیرفتنی (MVP) طراحی نمونه اولیه (مثلاً بسته‌های یادگیری، اپلیکیشن‌های تربیتی و...)	۲	نظری/ عملی
۶	اعتبارسنجی بازار و مشتری	تحلیل SWOT برای طرح‌ها تحلیل رقبا و جایگاه‌یابی	۲	نظری/ عملی
۷	کار تیمی و منتورشیپ	جلسات مربی‌گری فردی/ تیمی تحت نظر منتورها رفع موانع اجرایی ایده‌ها	۸	عملی
۸	تمرین برای آمادگی ارائه و منتورشیپ نهایی	بازبینی نهایی طرح‌ها توسط منتورها رفع اشکال ارائه و محتوا	۴	عملی
۹	رقابت برای ارائه تیمی و داوری و تقدیر از تیم‌های برگزیده	ارائه نهایی به داوران (مدیران مدارس، سرمایه‌گذاران اجتماعی) تقدیر از تیم‌های برتر	۴	عملی

مربیان از متخصصان کارآفرین در حوزه علوم انسانی (مؤسسان استارت‌آپ‌های فرهنگی، ناشران، مشاوران مدیریت) بودند و اسلایدها، نمونه‌های موفق کسب‌وکارهای علوم انسانی، و تمپلیت‌های آماده (بوم مدل کسب‌وکار) را ارائه کردند. پیش‌آزمون قبل از جلسه ۱ و پس‌آزمون پس از جلسه ۹ برگزار شد. برای تضمین کیفیت ثبت حضور و غیاب و نظرسنجی رضایت از هر جلسه انجام شد.

امید و نگرش مثبت به آینده متغیر مورد اندازه‌گیری در این پژوهش بود. به‌منظور سنجش نگرش نسبت به کارآفرینی از پرسش‌نامه Linan & Chen (۲۰۰۹) استفاده شد. این پرسش‌نامه دارای ۵ سؤال است و سؤال‌ها در قالب مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای (۱= بسیار مخالفم تا ۵= بسیار موافقم) اندازه‌گیری شد. در پژوهش کریمی (۱۳۹۵) روایی همگرا و افتراقی این پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته است. شاخص روایی برای تمامی گویه‌های پرسش‌نامه بیشتر از ۰/۷ بود. ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه در پژوهش حاضر ۰/۸۹ محاسبه شد (یونسی، ۱۳۹۸). مقیاس امید اسنایدر (۱۹۹۹) برای اندازه‌گیری امید نسبت به آینده شغلی استفاده شد. این مقیاس دارای ۹ سؤال است که در طیف پنج درجه‌ای لیکرت نمره گذاری می‌شود. همسانی درونی آزمون ۰/۸۴ و آلفای کرونباخ ۰/۸۰ است (Snyder & Lopez, 2002). کرمانی و همکاران (۲۰۱۱) پایایی این مقیاس را ۰/۷۷ گزارش کردند. در پژوهش حاضر این شاخص ۰/۸۵ به دست آمد و شاخص روایی ۰/۷۶ محاسبه شد.

به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از اجرای آزمون‌ها، از تحلیل کواریانس چندمتغیری (MANCOVA) استفاده شد. تمامی تحلیل‌ها به‌وسیله نرم‌افزار SPSS 24.0 انجام شد و خطا در سطح ۰/۰۵ تنظیم شد. گروه‌های آزمایش (مداخله) و کنترل به لحاظ متغیرهای جمعیت‌شناختی توصیف شدند.

یافته‌ها

جدول ۲ میانگین، انحراف استاندارد، تعداد و درصد متغیرهای جمعیت‌شناختی افراد حاضر در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. خلاصه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دو گروه مداخله (n=۲۰) و کنترل (n=۱۰)

سن (SD) M	گروه مداخله	گروه کنترل
جنسیت n	۲۹ (۵)	۲۷ (۲)
مرد	۸	۳
زن	۱۲	۷
آخرین رشته تحصیلی n		
مدیریت و اقتصاد	۷	۳
روان‌شناسی و علوم تربیتی	۵	۳
حقوق	۴	۲
زبان و ادبیات	۴	۲
آخرین مقطع تحصیلی n		
کارشناسی	۷	۴
کارشناسی ارشد	۱۱	۵
دکتری و بالاتر	۲	۱

به طور خلاصه بیشترین افراد به لحاظ جنسیت زنان با سهم ۶۰ درصد در گروه مداخله و ۷۰ درصد در گروه کنترل بودند. همچنین بیشترین شرکت‌کنندگان در این رویداد به ترتیب از دانشکده‌های مدیریت و اقتصاد و روان‌شناسی و علوم تربیتی بودند و بالاتر از ۶۵ درصد افراد در گروه مداخله دارای مدرک تحصیلی بالاتر از کارشناسی ارشد بودند.

جدول ۳. سئوالات پرسش‌نامه نگرش مثبت (شماره ۱ تا ۵) و امید (شماره ۶ تا ۱۴)

شماره	عبارت سؤال
۱	کارآفرینی برای من به‌عنوان یک حرفه جذابیت دارد
۲	برای من مزایای کارآفرین شدن بیشتر از معایب آن است
۳	کارآفرین شدن مرا اغنا خواهد کرد و رضایت خاطر زیادی به من می‌دهد
۴	در بین گزینه‌های مختلف، کارآفرین شدن را به دیگر نوع مشاغل ترجیح می‌دهم
۵	اگر فرصت و منابع لازم را داشته باشم، دوست دارم کسب‌وکار جدیدی راه‌اندازی کنم
۶	به نظر من راه‌های زیادی برای رهایی از فشارها وجود دارد
۷	من انرژی زیادی برای رسیدن به هدفم دارم
۸	من بیشتر اوقات احساس خستگی و بی‌رمقی می‌کنم
۹	راه‌های زیادی برای حل مشکل وجود دارد
۱۰	به نظر من راه‌های زیادی برای رسیدن به چیزهایی که در زندگی‌ام مهم است وجود دارد
۱۱	می‌دانم که توان پیدا کردن راه‌حلی برای حل هر مشکلی را دارم
۱۲	تجربه‌های گذشته من برای آینده من مناسب‌اند
۱۳	من تاکنون در زندگی‌ام موفقیت زیادی به دست آوردم
۱۴	من به همه اهدافی که مدنظر دارم می‌رسم

برای بررسی روند گزینه‌های انتخابی توسط شرکت‌کنندگان در گروه آزمایش در پیش‌آزمون، آزمون معناداری تفاوت گزینه‌های انتخابی از میانگین (گزینه وسط) انجام شد. ۵ سؤال اول مربوط به نگرش مثبت به آینده بود. تنها در سؤال شماره ۱ تفاوت معنادار نشد؛ بدین معنی که افراد شرکت‌کننده در دوره آموزشی با سؤال «کارآفرینی برای من به‌عنوان یک حرفه جذابیت دارد» به طور معناداری در سطح ۰/۰۵ موافق یا مخالف نیستند. سئوالات ۶ تا ۱۴ مربوط به پرسش‌نامه امید است. در این پرسش‌نامه نیز در سؤال ۷ و سؤال ۱۳ تفاوت از مقدار وسط معنادار نشد؛ یعنی افراد شرکت‌کننده در دوره آموزشی به طور معناداری با عبارت‌های «من انرژی زیادی برای رسیدن به هدفم دارم» و «من تاکنون در زندگی‌ام موفقیت زیادی بدست آوردم» مخالف یا موافق نیستند.

میانگین و انحراف معیار نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه آزمایش و کنترل در متغیرهای نگرش مثبت نسبت به آینده شغلی و امید به آینده در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه‌های آزمایش و کنترل

متغیر	وضعیت	گروه	میانگین	انحراف معیار
نگرش مثبت	پیش‌آزمون	آزمایش	۱۳/۹۰	۵/۳۰
		کنترل	۱۶/۲۰	۶/۸۷
	پس‌آزمون	آزمایش	۲۱/۳۰	۲/۳۷
		کنترل	۱۷	۴/۱۸
امید به آینده	پیش‌آزمون	آزمایش	۲۴/۲۰	۲/۹۴
		کنترل	۲۳/۷۰	۳/۲۶
	پس‌آزمون	آزمایش	۳۳/۷۰	۲/۱۲
		کنترل	۲۲/۹۰	۳/۰۴

بررسی مفروضه‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیره (MANCOVA) نشان داد که داده‌ها از شرایط لازم برای اجرای تحلیل برخوردار بودند. ابتدا نرمال بودن چندمتغیره با استفاده از آزمون ماردیا^۱ مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج حاکی

از برقراری این مفروضه بود ($p = 0/21$ ؛ $F = 1/23$ ؛ $p = 0/35$ ؛ $p = 0/87$ ؛ کشیدگی). آزمون باکس (Box's M) نیز همگنی ماتریس‌های واریانس-کوواریانس را تأیید کرد ($p = 0/129$). بررسی همگنی شیب‌های رگرسیون بین متغیر کووریت و متغیرهای وابسته در گروه‌های مختلف نشان داد که این مفروضه نیز برقرار است (نگرش مثبت: $p = 0/51$ و $p = 0/45$ ؛ $F(1 و 26) = 1/12$ و $p = 0/30$ ؛ $F(1 و 26) = 1/12$ ؛ بنابراین، تمامی مفروضه‌های لازم برای اجرای MANCOVA برقرار بود و امکان انجام تحلیل‌های بعدی فراهم گردید.

نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره (MANCOVA) نشان داد که مداخله آموزشی کارآفرینی تأثیر معناداری بر ترکیب متغیرهای وابسته پژوهش شامل نگرش مثبت نسبت به آینده شغلی و امید به آینده داشته است ($\eta^2 = 0/62$ ؛ $P = 0/001$ ؛ $F(4 و 52) = 9/45$ ؛ $Pillai's Trace = 0/62$). این یافته حاکی از آن است که برنامه آموزشی طراحی شده به طور همزمان توانسته است هر دو متغیر روانشناختی را بهبود بخشد.

جدول ۵. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیری تأثیر آموزش به شیوه مربی‌گری کارآفرینی بر نگرش مثبت و امید به

آینده						
مقیاس	مقدار	F	درجه آزادی اثر	درجه آزادی خطا	معناداری	η^2
اثر پیلای	۰/۶۲	۹/۴۵	۴	۵۲	۰/۰۰۱	۰/۶۲
لامبدای ویلکز	۰/۴۱	۱۰/۱۲	۴	۵۰	۰/۰۰۱	-

تحلیل‌های تک‌متغیره پیگیری که پس از معنادار بودن اثر کلی انجام شد، نشان داد که مداخله آموزشی به‌صورت جداگانه بر هر یک از متغیرهای وابسته تأثیر معناداری داشته است. در مورد نگرش مثبت نسبت به آینده شغلی، نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره (ANCOVA) حاکی از تفاوت معنادار بین گروه آزمایش و کنترل پس از کنترل اثر پیش‌آزمون بود ($\eta^2 = 0/36$ ؛ $P = 0/001$ ؛ $F(1 و 27) = 15/23$). اندازه اثر به دست آمده ($d = 1/24$) نشان‌دهنده تأثیر بزرگ مداخله بر این متغیر است.

جدول ۶. نتایج تحلیل کوواریانس (ANCOVA) برای مقایسه نمرات نگرش مثبت بین گروه‌ها پس از تعدیل اثر پیش‌آزمون

منبع	SS	df	MS	F	معناداری	η^2
گروه	۲۱۰/۴۵	۱	۲۱۰/۴۵	۱۵/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۳۶
پیش‌آزمون	۸۵/۶۷	۱	۸۵/۶۷	۶/۲۰	۰/۰۱۹	-
خطا	۳۷۲/۱۸	۲۷	۱۳/۷۸			

همچنین، در مورد متغیر امید به آینده، نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره نشان داد که تفاوت بین گروه‌ها پس از کنترل اثر پیش‌آزمون از نظر آماری بسیار معنادار است ($\eta^2 = 0/83$ ؛ $P = 0/001$ ؛ $F(1 و 27) = 132/45$). اندازه اثر محاسبه شده برای این متغیر ($d = 3/87$) نشان‌دهنده تأثیر بسیار بزرگ مداخله آموزشی بر افزایش امید به آینده در شرکت‌کنندگان است.

جدول ۷. نتایج تحلیل کوواریانس (ANCOVA) برای مقایسه نمرات امید به آینده بین گروه‌ها پس از تعدیل اثر

پیش‌آزمون						
منبع	SS	df	MS	F	معناداری	η^2
گروه	۵۸۰/۳۲	۱	۵۸۰/۳۲	۱۳۲/۴۵	۰/۰۰۱	۰/۸۳
پیش‌آزمون	۴۲/۱۱	۱	۴۲/۱۱	۹/۶۱	۰/۰۰۵	-
خطا	۱۱۸/۲۷	۲۷	۴/۳۸			

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به منظور بررسی اثربخشی آموزش کارآفرینی از طریق مربیگری بر ارتقای نگرش مثبت و امید به آینده کسب‌وکار در دانشجومعلم‌ان حوزه علوم انسانی در دانشگاه فرهنگیان انجام شد. مرور پیشینه پژوهش نشان داد مطابق با برنامه پنجم توسعه کشور و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ آموزش عالی، شورای عالی گسترش برنامه ریزی درسی با تعریف درس مبانی کارآفرینی به عنوان درس اختیاری برای همه رشته‌های درسی دانشگاه موافقت کرد؛ اما بعد از گذشت تقریباً ۱۰ سال که دیده بان جهانی کارآفرینی کمیت و کیفیت آموزش کارآفرینی در ایران را ارزیابی کرد، ایران طبق این گزارش رتبه ۷۲ را از بین ۷۳ کشور عضو کسب کرده بود (Matinez, 2014). این نتایج تایید می‌کند که آموزش‌های رسمی و سنتی به اهداف تعیین شده دست نیافته‌اند. اما در سالهای اخیر رویکردهای توسعه‌ای مثل مربیگری وارد حوزه آموزش کارآفرینی شده‌اند که جزو شیوه‌های نسبتاً نوین آموزش کارآفرینی است.

نتایج این مطالعه نشان داد که برنامه آموزشی کارآفرینی طراحی شده تأثیر قابل‌توجهی بر ارتقای نگرش مثبت و افزایش امید به آینده شغلی در بین دانشجومعلم‌ان داشته است. یافته‌های ما حاکی از آن است که این مداخله آموزشی توانسته است به میزان قابل‌توجهی بر باورها و انتظارات دانشجومعلم‌ان نسبت به آینده شغلی و امکان راه‌اندازی کسب‌وکار در حوزه تخصصی خود تأثیر بگذارد. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های متعددی در حوزه آموزش کارآفرینی همخوانی دارد (Kummitha and Kummitha, 2021; Nabi, et al., 2017). مطالعه Nabi و همکاران (۲۰۱۷) که به بررسی نظام‌مند تأثیر برنامه‌های آموزش کارآفرینی پرداخته است، نشان می‌دهد که مؤثرترین برنامه‌های آموزشی مواردی هستند که ترکیبی از مباحث نظری و تجربیات عملی را شامل می‌شوند. در این راستا، برنامه آموزشی حاضر که شامل کارگاه‌های عملی طراحی مدل کسب‌وکار، تمرین ارائه به سرمایه‌گذاران و جلسات منتورینگ بوده است، توانست بستری مناسب برای ایجاد نگرش مثبت و امیدواری در دانشجومعلم‌ان فراهم آورد.

تأثیر چشمگیر این برنامه آموزشی بر افزایش امید به آینده دانشجومعلم‌ان، یافته‌های پژوهش Bullough و همکاران (2014) را تأیید می‌کند، نتایج پژوهش آنها نیز نشان داد تقویت خودکارآمدی و تصویرسازی مسیرهای شغلی از طریق تجربیات عملی، نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش امیدواری دانشجویان دارد. در برنامه حاضر، مؤلفه‌هایی مانند اعتبارسنجی بازار و مشتری، طراحی محصول اولیه و رقابت نهایی برای ارائه تیمی، به دانشجومعلم‌ان کمک کرد تا توانایی‌های خود را باور کنند و دیدگاهی واقع‌بینانه‌تر نسبت به امکان‌پذیری راه‌اندازی کسب‌وکار در حوزه علوم انسانی پیدا کنند. تفاوت در اندازه اثر بین دو متغیر نگرش مثبت و امید به آینده می‌تواند ناشی از ماهیت متفاوت این سازه‌ها باشد. همان‌طور که Lackéus و همکاران (۲۰۱۷) اشاره کرده‌اند، افراد در علوم انسانی معمولاً در مقایسه با آموزش‌های صرفاً نظری، به مداخلاتی که بر تصویرسازی مسیرهای شغلی و امکان‌سنجی عملی ایده‌ها تأکید دارند، پاسخ بهتری می‌دهند.

نتایج این مطالعه همچنین نشان داد که برنامه‌های آموزش کارآفرینی می‌توانند به کاهش شکاف بین مهارت‌های دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و نیازهای بازار کار کمک کنند. یافته‌های Qwabe و همکاران (2025) مؤید این نکته است که آموزش کارآفرینی در رشته‌های علوم انسانی می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا ارزش مهارت‌های خود را در بستر بازار کار درک کنند و راه‌های خلاقانه‌ای برای بهره‌گیری از تخصص خود در ایجاد فرصت‌های شغلی بیابند. در این مطالعه، تمرکز بر کاربردی‌سازی ایده‌ها در حوزه علوم انسانی و ارائه نمونه‌های موفق از کارآفرینان این حوزه، به دانشجومعلم‌ان الهام بخش بود تا امکان‌پذیری مسیر کارآفرینی را بهتر درک کنند و از این جهت با یافته‌های Ripollés and Blesa (2024) سازگار بود.

با این حال، این مطالعه با برخی محدودیت‌ها روبرو بود که باید در تفسیر نتایج به آنها توجه کرد. حجم نسبتاً کوچک نمونه و روش نمونه‌گیری در دسترس ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج را تحت تأثیر قرار داده باشد. همچنین، عدم پیگیری بلندمدت شرکت‌کنندگان، امکان بررسی ماندگاری اثرات برنامه آموزشی را فراهم نکرده است. مطالعه Egbetokun و همکاران (2024) نشان داد که اثرات برنامه‌های آموزش کارآفرینی ممکن است با گذشت زمان کاهش یابد، مگر اینکه

دوره‌های یادآوری یا مکانیزم‌های حمایتی مستمر برای دانشجویان در نظر گرفته شود. این یافته بر اهمیت طراحی برنامه‌های پیگیری برای تثبیت اثرات آموزشی تأکید می‌کند.

باتوجه به یافته‌های این پژوهش و شواهد موجود در ادبیات مرتبط، به مسئولان دانشگاه فرهنگیان پیشنهاد می‌شود در وهله اول ادغام برنامه‌های آموزش کارآفرینی در سرفصل دروس رشته‌های مربوط به حوزه علوم انسانی با تأکید بر مؤلفه‌های عملی و کاربردی را در نظر داشته باشند. دوم، شایان توجه است که ایجاد شبکه‌ای از منتورها و کارآفرینان موفق حوزه علوم انسانی که بتوانند دانشجومعلم‌ان را در فرآیند تبدیل ایده به کسب‌وکار همراهی کنند به غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی کمک می‌کند. همچنین بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی (مانند واقعیت مجازی) هماهنگ با یافته‌های Ronaghi and Forouharfar (2024) برای ایجاد تجربیات یادگیری تعاملی و جذاب‌تر اثربخش است. پیشنهاد آخر اینکه طراحی سیستم‌های پایش و ارزیابی مستمر برای سنجش تأثیر این برنامه‌های آموزشی و شناسایی زمینه‌های نیازمند بهبود توصیه می‌شود.

در خاتمه، این مطالعه نشان داد که طراحی برنامه‌های آموزش کارآفرینی متناسب با ویژگی‌های دانشجومعلم‌ان علوم انسانی و نیازهای خاص این حوزه می‌تواند به ایجاد نگرش مثبت و امیدواری نسبت به آینده شغلی کمک شایانی کند. باین‌حال، برای دستیابی به نتایج پایدار و قابل‌تعمیم، لازم است پژوهش‌های آینده با نمونه‌های بزرگ‌تر، روش‌های نمونه‌گیری تصادفی و دوره‌های پیگیری بلندمدت انجام شوند. همچنین، بررسی تفاوت‌های احتمالی بین رشته‌های مختلف علوم انسانی در پاسخ به مداخلات آموزشی می‌تواند به طراحی برنامه‌های اختصاصی‌تر و مؤثرتر بینجامد. این یافته‌ها می‌توانند چارچوبی ارزشمند برای سیاست‌گذاران آموزشی و طراحان برنامه‌های درسی فراهم آورند تا با رویکردی علمی و مبتنی بر شواهد، به ارتقای توانمندی‌های کارآفرینانه دانشجویان علوم انسانی در دانشگاه فرهنگیان بپردازند.

مشارکت نویسندگان

در پژوهش حاضر زینب جهان‌بخش تدوین طرح پژوهش، نگارش متن مقاله و گردآوری داده‌های پژوهشی را بر عهده داشت و زهرا جهان‌بخش نیز در تحلیل و تفسیر داده‌ها و گزارش یافته‌های آن مشارکت داشت، به‌علاوه هر دو پژوهشگر نظارت بر روند کلی پژوهش و نهایی‌سازی اصلاحات مقاله را بر عهده داشته‌اند.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع

- ایران‌منش، زهرا، مهنی، امید و پیرمرادی، سمانه (۱۳۹۹). بررسی عملکرد سال اول تدریس نومعلمان فارغ‌التحصیل دانشگاه فرهنگیان. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۶(۹)، ۱۱-۲۹.
- بخشی جهرمی، مسیح‌الله، معظمی، مجتبی، کاووسی، اسمعیل و حسین‌پور، جعفر (۱۴۰۲). شناسایی راهبردهای مؤثر بر توسعه کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۹(۱۵)، ۳۱۶-۲۸۹.
- حجازی، اسد، فرج‌اللهی مقدم، حمزه و کریمی، محمد (۱۴۰۱). پیش‌بینی سلامت سازمانی مدارس از طریق رهبری تحول‌آفرین و روحیه کارآفرینی. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۸(۱۳)، ۱۷۲-۱۴۹.
- سراجی، فرهاد (۱۳۹۷). راه‌های ترویج و توسعه صلاحیت‌های کارآفرینی در دانشجویان. *فصلنامه آموزش مهندسی/ایران*. ۲۰ (۷۸)، ۳۷-۵۶.
- کرمانی، زهرا، خداپناهی، محمدکریم و حیدری، محمود (۱۳۹۰). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید اسنادیدر. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۵(۴). [20.1001.1.20084331.1390.5.4.7.8](https://doi.org/10.1001.1.20084331.1390.5.4.7.8)
- کریمی، سعید (۱۳۹۵). نقش خلاقیت در توسعه قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی غرب ایران. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۸(۳۶)، ۳-۱۶. doi: 10.22092/jaear.2016.106619
- مایر، ج. پ. (۲۰۱۰). پایایی. جلیل یونسی (۱۳۹۸). تهران: علامه طباطبائی.

References

- Aguilar E. (2013). *The Art of Coaching: Effective Strategies for School Transformation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bakhshi Jahromi, M., Moazami, M., Kavousi, E., & Hosseinpour, J. (2023). Identifying effective strategies for entrepreneurship development in Farhangian University. *Theory and Practice in Teacher Education*, 9(15), 289–316. [In Persian]
- Bullough, A., Renko, M., & Myatt, T. (2014). Danger Zone Entrepreneurs: The Importance of Resilience and Self-Efficacy for Entrepreneurial Intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(3), 473-499. <https://doi.org/10.1111/etap.12006> (Original work published 2014).
- Dubey, P. (2024). The effect of entrepreneurial characteristics on attitude and intention: an empirical study among technical undergraduates. *Journal of Business and Socio-economic Development*, 4(3), 272-289.
- Duong, C. D. (2022). Entrepreneurial fear of failure and the attitude intention-behavior gap in entrepreneurship: A moderated mediation model. *The International Journal of Management Education*, 20(3), 1–15.
- Egbetokun, A., Olofinyehun, A. & Adelowo, C. (2024) Built to last? The long-term impact of entrepreneurship education on entrepreneurial attitude. *Entrep Educ* 7, 41–66. <https://doi.org/10.1007/s41959-024-00114-9>
- Gibb, A. (2011) Concepts into Practice: Meeting the Challenge of Development of Entrepreneurship Educators around an Innovative Paradigm: The Case of the International Entrepreneurship Educators' Programme (IEEP). *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 17, 146-165. <http://dx.doi.org/10.1108/13552551111114914>
- Hejazi, A., Farajollahi Moghadam, H., & Karimi, M. (2022). Predicting organizational health of schools through transformational leadership and entrepreneurial spirit. *Theory and Practice in Teacher Education*, 8(13), 149–172. [In Persian]
- Hoang, G., Le, T. T. T., Tran, A. K. T., & Du, T. (2020). Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions of university students in Vietnam: The mediating roles of self-efficacy and learning orientation. *Education in Training*, 63(1), 115–133.
- Iranmanesh, Z., Mehni, O., & Pirmoradi, S. (2020). Examining the first-year teaching performance of novice teachers graduated from Farhangian University. *Theory and Practice in Teacher Education*, 6(9), 11–29. [In Persian]
- Karimi, S. (2016). The role of creativity in developing the entrepreneurial intention of agricultural students in western Iran. *Agricultural Education Administration Research*, 8(36), 3–16. <https://doi.org/10.22092/jaear.2016.106619> [In Persian]
- Kermani, Z., Khodapanahi, M. K., & Heidari, M. (2011). Psychometric properties of the Snyder Hope Scale. *Journal of Applied Psychology*, 5(4). <https://doi.org/10.1001.1.20084331.1390.5.4.7.8> [In Persian]

- Kraft, M. A., Blazar, D., & Hogan, D. (2018). The effect of teacher coaching on instruction and achievement: A meta-analysis of the causal evidence. *Review of educational research*, 88(4), 547-588.
- Kummitha, H. R., & Kummitha, R. K. R. (2021). Sustainable Entrepreneurship Training: A Study of Motivational Factors. *The International Journal of Management Education*, 19, Article 100449.
- Lackeus, M., Lundqvist, M., & Williams Middleton, K. (2020). Bridging the traditional progressive education rift through entrepreneurship", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 22 Iss 6 pp. 777 - 803
- Lent, R. W., & Brown, S. D. (2013). Social cognitive model of career self-management: toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. *Journal of counseling psychology*, 60(4), 557.
- Linán, F. & Chen, Y.W. (2009). Development and Cross-Cultural Application of a Specific Instrument to Measure Entrepreneurial Intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 593-617.
- Listyaningsih, E., Mufahamah, E., Mukminin, A., Ibarra, F. P., Santos, Ma. R. H. M. D., & Quicho, R. F. (2023). Entrepreneurship education, entrepreneurship intentions, and entrepreneurship motivation on students' entrepreneurship interest in entrepreneurship among higher education students. *Power and Education*, 16(3), 297-313. <https://doi.org/10.1177/17577438231217035> (Original work published 2024)
- Maxwell, B., Hobson, A., & Manning, C. (2022). Mentoring and coaching trainee and early career teachers: Conceptual review.
- Mayer, J. P. (2019). *Reliability* (J. Younesi, Trans.). Allameh Tabataba'i University. (Original work published 2010). [In Persian]
- Mosey, S., Guerrero, M., & Greenman, A. (2017). Technology entrepreneurship research opportunities: insights from across Europe. *The Journal of Technology Transfer*, 42, 1-9.
- Nabi, G., Liñán, F., Fayolle, A., Krueger, N., & Walmsley, A. (2017). The impact of entrepreneurship education in higher education: A systematic review and research agenda. *Academy of Management Learning and Education*, 16(2), 277-299 p. ff10.5465/amle.2015.0026ff. fffhal02276714
- Nowinski, W., Haddoud, M., Wach, K., & Schaefer, R. (2020). Perceived public support and entrepreneurship attitudes: A little reciprocity can go a long way! *Journal of Vocational Behavior*, 121, 103474.
- Qwabe, T., Ngibe, M. and Bingwa, L. (2025) Entrepreneurship Education Key in Promoting Entrepreneurial Intent: Undergraduate Students Perspectives. *Open Journal of Business and Management*, 13, 1065-1092. doi: 10.4236/ojbm.2025.132057.
- Ripollés, M., & Blesa, A. (2024). The Role of Teaching Methods and Students' Learning Motivation in Turning an Environmental Mindset into Entrepreneurial Actions. *The International Journal of Management Education*, 22, Article 100961.
- Ronaghi, M. H., & Forouharfar, A. (2024). Virtual reality and the simulated experiences for the promotion of entrepreneurial intention: An exploratory contextual study for entrepreneurship education. *The International Journal of Management Education*, 22(2), 100972.
- Seraji, F. (2018). Ways to promote and develop entrepreneurial competencies in students. *Iranian Journal of Engineering Education*, 20(78), 37-56. [In Persian]
- Snyder, C. R., Lopez, S. J. (2002). *Handbook of positive psychology*. Oxford: University Press.
- Zulfiqar, S. H., Ryan, N., Berkery, E., Odonnell, C., Putil, H., & O'Malley, B. (2023). Talent management of international nurses in healthcare settings: A systematic review. *PloS one*, 18(11), e0293828. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293828>